

Henk van der Linden (red.)

Brabant bevrijd

mens en oorlog, najaar 1944 – voorjaar 1945

Uitgeverij Aspekt

Inhoud

- 7 Voorwoord.
- 9 Over de auteurs en de heemkundekringen.

INTRODUCTIE

- 21 Henk van der Linden: De bevrijding van Noord-Brabant.

DE BEVRIJDINGSSTRIJD

- 37 Jan Barel: De bevrijding van West-Brabant en Zevenbergen.
- 67 J. Broeders: NAPRZÓD! 'Voorwaarts!' De militaire operaties rond de bevrijding van Terheijden.
- 87 Jacques Jaspers: De bevrijding van Bavel.
- 107 Jacques Jaspers: De bevrijding van Ulvenhout, Galder en Strijbeek.
- 135 Maarten van Prooijen: Capelse Veer.
- 183 Cees Pijnenburg: Bittere strijd om Loon op Zand.
- 203 Ruud Verhagen: De bevrijding van Geffen.

PERSOONLIJKE VERHALEN

- 243 Cornelis de Gouw: Een Zevenbergs bevrijdingsdagboek.
- 261 Broeder Theophile Nijman: Uit het dagboek van de bevrijding van Gastel in oktober 1944.
- 269 Leida (A.C.) van Ommeren: Oorlogsdagboek, 1 januari tot en met 28 mei 1945.
- 289 Cees de Gast: 'Als die vreselijke oorlog maar ophoudt'. Het oorlogsdagboek van predikantenechtbaar Ritsema te Genderen.
- 355 Ruud Verhagen: De nachtelijke 'hel' van Geffen, 10-11 oktober 1944.
- 381 Nawoord.

De bevrijding van Noord-Brabant

Henk van der Linden

Inleiding

Na D-Day, 6 juni 1944, duurt het even voordat de geallieerden een veilige basis krijgen in Normandië, waarna gedurende de zomer de Duitsers uit Frankrijk en België worden verdreven. In september worden in het zuiden van ons land de eerste dorpen en steden bevrijd. Maar daarna stopt de opmars. De aanvoerlijnen worden te lang, de troepen worden vermoeid en raken slecht bevoorrad. Dit geeft de Duitsers de kans zich te herpakken en een tegenoffensief voor te bereiden.

Market Garden, de race om de bruggen in zuidoost-Nederland, wordt een Duitse overwinning. De geallieerde bevrijders moeten noodgedwongen uitkijken naar nieuwe mogelijkheden, mede door een heftig offensief van de Duitsers in de Belgische Ardennen.

Na de bevrijding van Brabant en Limburg heeft het front in Nederland zich in tweeën gedeeld. Boven de rivieren wacht het bezette Nederland een koude en lange hongerwinter. Beneden de rivieren echter kunnen de geallieerden na de bevrijding van Zeeland en de Scheldemonding hun legers weer bevoorraden. In februari komt de geallieerde bevrijdingsmachine weer op gang. De troepen trekken de Rijn over en rukken in Duitsland op. De Canadezen bevrijden de rest van Nederland.

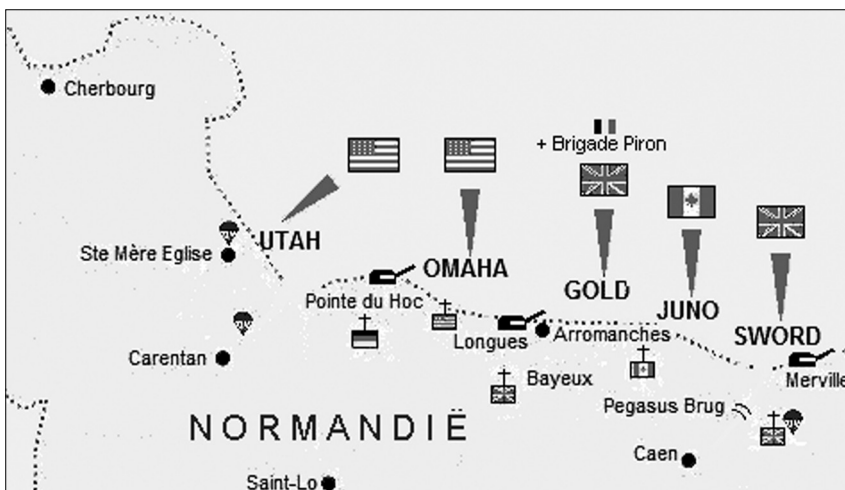
Op 8 mei 1945 geven de Duitsers zich over. Europa is bevrijd.

Het eerste hoofdstuk van dit boek is de weergave van de militaire acties voorafgaand, tijdens en na de bevrijding van Noord-Brabant. Het is bedoeld om de lezer de noodzakelijke achtergrondinformatie te geven om de afzonderlijke verhalen in de militaire context te kunnen plaatsen.

D-day

In de late avond van 5 juni 1944 vliegen grote formaties vliegtuigen over het Kanaal in de richting van Frankrijk. Aan boord zijn zo'n 23.000 geallieerde militairen die, per parachute of zweefvliegtuig, achter de kust van Normandië zullen gaan landen. Hun taak is het om de komende dagen verwarring onder de Duitse troepen te stichten en om de Duitsers te verhinderen om versterkingen naar de kust te sturen. Ondertussen is, onopgemerkt door de Duitse strijdkrachten, uit meerdere Engelse havens een enorme vloot vertrokken, die ook richting Franse kust gaat. Voorafgegaan door bijna 300 mijnenvegers, die de mijnen in het Kanaal moeten opruimen, varen bijna 7000 schepen met aan boord 20.000 voertuigen (waaronder iets meer dan 1000 tanks) en 170.000 manschappen, beschermd door de donkere nacht, richting Normandië. Als in het eerste licht van de vroege morgen van 6 juni 1944 de Duitsers vanuit hun bunkers over het Kanaal uitkijken, zien ze vlak voor zich de grootste oorlogsvloot die ooit is samengebracht en die maar één doel heeft: hen, de Duitsers, verdrijven.

Britten, Amerikanen en Canadezen landen op vijf Normandische stranden. Ze krijgen een hete ontvangst en komen zwaar onder vuur te liggen. Naar schatting verliezen de geallieerden deze eerste dag zo'n 10.000 mannen aan doden, gewonden, vermisten of gevangenen. Maar ze zetten door. Als in de loop van de dagen erna de geallieerden inderdaad op meerdere plaatsen stevige bruggenhoofden hebben kunnen vestigen, wordt het duidelijk dat de bevrijding van West-Europa begon-

nen is. Het zal echter nog veel tijd en vele levens kosten voor het echt zover is.

Naast de directe gevechten met de Duitse troepen is het grootste probleem voor de geallieerden om voldoende manschappen en materieel vanuit Engeland naar Frankrijk over te brengen. Er zijn in het gebied van de aanval geen bruikbare grote havens. Daarom worden er ter plekke twee havens gebouwd met behulp van betonnen caissons, zoals wij die later in eigen land ook zullen gebruiken bij de bouw van een aantal dammen bij de Deltawerken.

Frankrijk en België

Zo lukt het om in de eerste twee maanden na de invasie twee miljoen manschappen, 500.000 voertuigen en zo'n drie miljoen ton voorraden aan land te brengen. Het Duitse leger blijkt, ondanks deze massale aanvoer niet eenvoudig te verslaan. In Normandië zelf wordt zwaar gevochten, onder andere rond de stad Caen. De Geallieerden verliezen tienduizenden mannen en gigantisch veel materieel en komen maar langzaam verder. Om de tegenstand van de Duitsers te breken worden alle middelen ingezet en niets of niemand ontzien. Normandië ondergaat een enorme verwoesting, niet veroorzaakt door de Duitsers, maar door de geallieerden. De stemming onder de burgerbevolking slaat om, de vreugde om de bevrijding gaat over in grote woede over de vernietigingen en het verlies van vele burgerlevens. Op D-day sterven zo'n 15.000 Franse burgers en in de dagen daarna nog zo'n 20.000. Meer dan 70.000 Fransen raken gewond en 400.000 worden dakloos. De enorme tegenstand maakt ook de oorlog tussen de soldaten steeds grimmiger. Krijgsgevangenen worden wederzijds niet meer gemaakt. Duitsers en geallieerden plunderen de Franse dorpen en steden. Van een 'schone' oorlog zal nooit sprake meer zijn.

Het duurt bijna zeven weken voordat de Geallieerden de Duitsers 20 tot 30 kilometer vanaf de kust hebben teruggedrongen. Dan begint eind juli de actie Cobra, een poging om een doorbraak richting het binnenland van Frankrijk te forceren. Dat lukt, er wordt eindelijk elke dag kilometers terreinwinst geboekt. Op 25 augustus wordt Parijs door Amerikaanse troepen veroverd. Langzaam begint het Duitse leger de eerste tekenen van zwakte te vertonen, en komt er bij de geallieerden de vaart er goed in. Deze troepen hebben inmiddels ook versterkingen van

andere nationaliteiten gekregen. Er is een Franse pantserdivisie bij de Amerikanen aangesloten, een Poolse bij de Canadezen, Noren vechten met de Engelsen mee, evenals Belgen (Brigade Piron) en Nederlanders (Prinses Irene Brigade).

De Brigade Piron trekt onder groot enthousiasme van de bevolking op 4 september Brussel binnen, nadat de Belgische hoofdstad op 2 september bevrijd werd door de Britten. Deze trekken door naar Antwerpen dat op 4 september wordt bevrijd. De Antwerpse haven wordt vrijwel onbeschadigd ingenomen. De Amerikanen zijn op 2 september in Mons (Bergen) en op 7 september in Luik.

En dan stopt de opmars. De bevoorrading lukt niet meer. De opmars gaat zo snel, dat het voor de logistiek niet meer bij te houden is. Bovendien, niet onbelangrijk, de beide opperbevelhebbers, generaal Montgomery van de Britten en generaal Eisenhower van de Amerikanen, verschillen grondig van mening over hoe nu verder. Montgomery wil de Rijn over en Duitsland in, maar Eisenhower durft dat niet aan, ook al vanwege de gebrekkige aanvoer van troepen en materieel. Antwerpen is weliswaar in hun handen gevallen, en daarmee ook de haven, maar de toegang tot die haven wordt nog steeds door de Duitsers beheerst. De Nederlandse oevers van de Westerschelde zijn nog steeds in Duitse handen.

Eisenhower (wijzend) en Montgomery (uiterst rechts).

Zuid-Limburg

Op dinsdag 5 september 1944 slaat het Duitse leger in paniek op de vlucht. Als Dolle Dinsdag zal deze dag voortaan de geschiedenis in gaan. Met alle mogelijke transportmiddelen en beladen met geroofde oorlogsbuit gaat het richting Duitsland. Wie geluk heeft vindt een auto of vrachtauto, maar de meeste Duitse soldaten hebben hun spullen op gestolen fietsen geladen en sommigen lopen zelfs met kinderwagens, kruiwagens of step richting Heimat. De geallieerden die op die dag bijna tot de Nederlandse grens komen krijgen nu een enorm probleem. De aanvoerlijnen worden veel te lang. Omdat er tussen Normandië en Antwerpen geen geschikte havens zijn om alle benodigdheden voor de intussen drie miljoen geallieerde militairen aan te voeren, moet al het materieel, alle brandstof, alle munitie en alles wat ze verder nog nodig hebben, helemaal uit Normandië worden aangevoerd. Een afstand van zo'n 400 kilometer. Over smalle wegen, door verwoest gebied, waar elke door pech gestrande vrachtwagen enorm oponthoud oplevert. De legers komen zo langzaam tot stilstand.

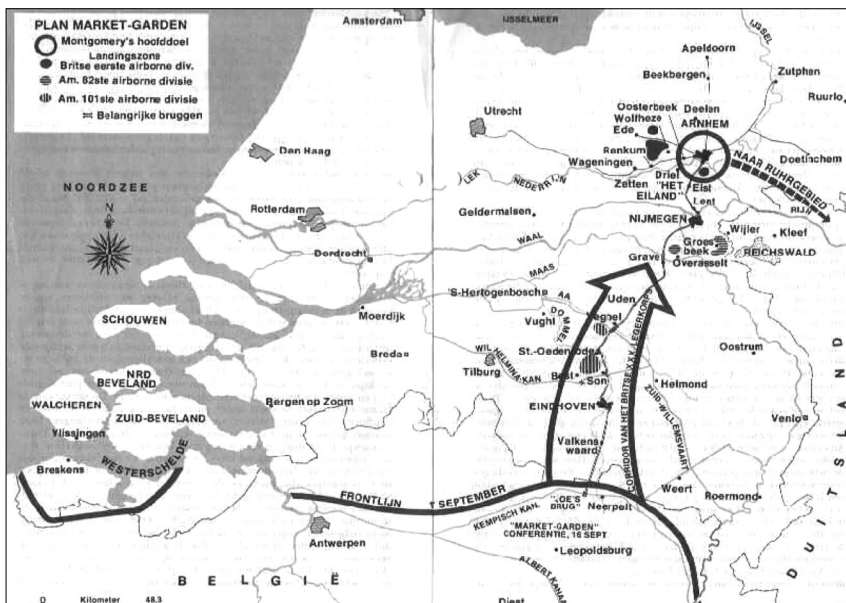
Het leger van de Duitse generaal Von Zangen ligt, goed bewapend, westelijk van Antwerpen en in Zeeuws-Vlaanderen. En aan de overkant van de Westerschelde zijn Walcheren en Zuid-Beveland nog door de Duitsers bezet. Bovendien staan het najaar en winter voor de deur en is er het risico dat pas in het voorjaar de opmars verder zal kunnen gaan. Een geweldige adempauze voor de Duitsers om zich te hergroeperen en te versterken.

In Zuid-Limburg komen de eerste Amerikanen op 12 september de grens over, binnen een week zal geheel Zuid-Limburg bevrijd zijn, maar daarna stopt de Amerikaanse opmars ook. De onenigheid tussen Britten en Amerikanen over de te volgen strategie houdt aan. De essentie van het probleem is het aloude probleem: wie is de baas? In dit geval: de baas over de invasie. Uiteindelijk, op 1 september 1944, komt er een halfslachtige oplossing: generaal Eisenhower wordt opperbevelhebber van alle grondtroepen en Montgomery krijgt de leiding over de invasie. De tegenstelling over de strategie blijft. Montgomery wil de Rijn over en zo snel mogelijk naar Berlijn, nog voor de Russen daar aankomen. Eisenhower daarentegen wil allereerst naar het Ruhrgebied. Er komt een tussenoplossing. Om te voorkomen, dat de Duitsers die maandenlange rust krijgen om zich te versterken en herbewapenen wordt ondanks de haperende aanvoerlijnen besloten om alsnog één grote aanval

te doen. Naar het noorden, naar Nederland. Er verlopen twaalf dagen voordat deze nieuwe aanval losbarst. De Britten bereiden zich tijdens deze dagen voor en de Duitsers hebben de twaalf dagen om uit te rusten, de orde na Dolle Dinsdag te herstellen en de verdedigingslijnes op orde te brengen.

Market Garden

Het gedurfde geallieerde plan krijgt de codenaam Market Garden. Het plan is om rond half september een enorm aantal luchtlandingstroepen neer te laten langs de lijn Eindhoven, Son, Sint-Oedenrode, Veghel, Uden, Grave, Nijmegen en Arnhem. De luchtlandingstroepen moeten een smalle corridor bezetten van de Nederlands-Belgische grens tot noordelijk van Arnhem. Bovendien moeten zij ervoor zorgen dat alle bruggen in die corridor onbeschadigd in handen van de geallieerden zullen vallen. Direct daarna zullen landstrijdkrachten met tanks deze corridor vanuit het zuiden binnen rijden en verder uitbouwen. De bedoeling is om zo een vrije doorgang te maken tot boven de grote rivieren om dan naar rechts, naar het Ruhrgebied, het hart van de Duitse oorlogsindustrie door te stoten en verder naar Beljien om zodoende de oorlog nog voor de winter te beëindigen.

De aanval begint op zondag 17 september. In de vroege ochtend zijn op een groot aantal vliegvelden in Engeland, bommenwerpers, transportvliegtuigen en sleepvliegtuigen met daar achter zweefvliegtuigen opgestegen. Er zijn zo'n 4700 vliegtuigen bij betrokken. Het grootste aantal ooit voor een luchtlanding gebruikt. Daaraan voorafgaand zijn eerst meer dan 1400 bommenwerpers van Britse vliegvelden opgestegen om de Duitse luchtafweerstellingen en troepenconcentraties in het gebied van Market Garden te bestoken. Om 09.45 beginnen ruim twee uur lang 2023 troepentransportvliegtuigen, gliders en hun sleeptoestellen vanaf 24 vliegvelden op te stijgen. C-47's, met parachutisten aan boord vliegen in lange formaties van 45 toestellen. Andere C-47's en bommenwerpers trekken 478 zweefvliegtuigen. In eindeloos lijkende luchttrains hangen deze reusachtige met manschappen en materieel beladen vliegtuigen aan bijna honderd meter lange kabels achter hun sleeptoestellen. Boven, onder en langs de flanken van deze enorme formatie vliegen als bescherming 1500 jachtvliegtuigen. Via België en Brabant vliegt de armada het Nederlandse luchtruim binnen.

De Amerikanen worden gedropt in Brabant, bij Best, Son, Sint-Oedenrode en Veghel. Zij moeten meerdere bruggen veroveren, Eindhoven innemen en de weg tussen Eindhoven en Grave bij Nijmegen van Duitsers zuiveren en vasthouden. De Duitsers maken het hen met plotseling opduikende patrouilles heel lastig. Zo lukt het hen bij Son om de brug over het Wilhelminakanaal op te blazen. De landingen verlopen voorspoedig, en de verliezen zijn beperkt. Vooraf was berekend dat 30% van de 3000 transportvliegtuigen en gliders zou worden neergeschoten, maar het valt erg mee: geen 300, maar 98 gaan er verloren.

Amerikanen landen bij Groesbeek, Overasselt en Grave en moeten daar zes bruggen veroveren. In ieder geval de grote bruggen over de Maas bij Grave en de Waal bij Nijmegen en die over het Maas-Waalkanaal. De Maasbrug is na drie uur veroverd. Daarnaast moeten zij bij Groesbeek de heuvels in het gebied veroveren. Britten komen neer bij Wolfheze en Oosterbeek. Zij moeten dertien kilometer verder naar de Arnhemse spoor- en verkeersbruggen toe en stuiten al meteen op zware Duitse tegenstand van restanten van Duitse divisies SS-keuroepen. Tegen de avond komt een kleine groep Britten tot bij de Arnhemse verkeersbrug. De brug die later de naam zal krijgen van hun commandant, John Frost. De spoorbrug is intussen al door de Duitsers opgeblazen.

Eindhoven wordt op 18 september bevrijd door de Britten, maar zij komen niet snel verder, de opgeblazen brug bij Son moet nog hersteld